

№1(5)
2025

O'ZBEKISTAN MAMLEKATLIK KONSERVATORIYASI
NOKI FILIALI

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI / ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА / BULLETIN OF MUSIC AND ART

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍŚÍ

ILIMY-METODIKALÍQ JURNAL

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ
BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ MÁDENIYAT
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ
NÓKIS FILIALÍ**

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ
Ilimiy-metodikaliq jurnal

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI
Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА
Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART
Scientific-methodical journal

№ 1(5)/2025

SHÓLKEMLESTIRIWSHI:

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali

Bas redaktor: – Allanbaev Rudakiy, *professor*

Juwaplı xatker: – Kamalova Difuza, *filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori, docent.*

REDKOLLEGIYA AĞZALARI:

OZODBEK NAZARBEKOV – Ózbekstan Respublikası Mádeniyat ministri, *professor*;

AZIZBEK TURDIEV – Ózbekstan Respublikası Mektepge shekemgi hám mektep bilimlendiriw ministri máslahátshisi, *filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD)*;

BEGIS TEMIRBAEV – Qaraqalpaqstan Respublikası Mádeniyat ministri, *docent*;

KAMOLIDDIN URINBAYEV – Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası rektori, *professor*;

OMONILLA RIZAEV – kórkem ónertanıw ilimleriniń kandidati, *professor*;

HIKMAT RAJABOV – *professor*;

ORAZALI TOSHMATOV – *professor*;

BAXT AZIMOV – pedagogika ilimleri kandidati, *docent*,

MUHABBAT TOLAXOJAEVA – kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, *professor*;

MARFUA XAMIDOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, *professor*;

BOLTABOY SHODIYEV - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori;

OZODA TOSHMATOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, *professor*;

SAYYORA ĞAFUROVA – *professor*;

OYDIN ABDULLAEVA – *professor*;

IRODA MIRTALIPOVA – kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

PARAXAT MAMUTOV – kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

QURBANBAY JARIMBETOV – filologiya ilimleriniń doktori, *professor*;

ALIMA BERDIMURATOVA – filosofiya ilimleriniń doktori, *professor*;

ZIYADA BEKBERGENOVA – filologiya ilimleriniń doktori (DSc), *professor*;

ALIMA PIRNIYAZOVA – filologiya ilimleriniń doktori (DSc);

YUSUPOV QONÍSBAY – pedagogika ilimleriniń doktori (DSc), *professor*;

UTEBAEV TAJIBAY - pedagogika ilimleriniń doktori (DSc), *professor*;

SEYTKASIMOV DAULETNAZAR - pedagogika ilimleriniń doktori (DSc);

ARTÍQBAY EREJEPOV – pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD), *docent*;

JAÑABAY MARZIYAEV – filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD), *docent*;

Jurnal qaraqalpaq, ózbek, rus hám ingliz tillerinde baspadan shıǵarıladı. Jurnal Ózbekstan Respublikası Prezidenti Administraciyası janındaǵı Málimleme hám ǵalaba kommunikaciýalar agentligi tárepinen mámleketlik dizimnen ótkerilgen. №047569 4-oktyabr, 2022-jıl.

Ózbekstan Respublikası Joqarı Attestaciya Komissiyasınıń 2024-jıl 30-iyuldaǵı 358-sanlı qararı tiykarında jurnal 17.00.00-Kórkem ónertanıw ilimleri jónelisi boyınsha dissertaciya nátiyjelerin baspadan shıǵarıw ushın arnalǵan jetekshi ilimiy jurnallar qatarına kiritilgen.

Redaksiya mánzili: Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali Turan oypatı 29-jay.

E-mail: ozdknf@edu.uz, UZDK_Nukus@exat. Tel:551020540 Veb-sayt: <https://science.uzdknf.uz/>

ISSN-2181-4112

DAMLI CHOLG‘ULARNI TALABALARGA O‘RGATISH: PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA METODLAR

Tnibaev P.K.

O‘zbekiston davlat konservatoriyasi Nukus filiali

Annotaciya: Mazkur maqola damli cholg‘ular va uni talabalarga o‘rgatish jarayonini tahlil qiladi. Maqolada, musiqa ta‘limining asosiy bosqichlari, o‘rgatishning metodik usullari va talabalar uchun qanday imkoniyatlar yaratishini ko‘rib chiqiladi. Damli cholg‘ular orkestrini o‘rgatish jarayonida asboblarni tanishtirish, musiqa nazariyasi, orkestrda ijro etish va madaniy, tarixiy kontekstni tushunish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqola, shuningdek, talabalarning musiqiy ko‘nikmalarini rivojlantirish, ijodiy fikrlashni kuchaytirish va milliy madaniyatni saqlashdagi o‘qituvchining roli haqida batafsil ma‘lumot beradi. Ushbu maqola, musiqiy ta‘limni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni, o‘quvchilarga milliy musiqa an‘analarini o‘rgatish va ularni ijro etishga oid samarali metodlarni taqdim etadi.

Kalit so‘zlar: madaniyat, musiqa, damli cholg‘ular, orkestr, sozanda, orkestr ijrochiligi.

Аннотация: В данной статье анализируется оркестр духовых инструментов и процесс его обучения студентов. В статье рассматриваются основные этапы музыкального образования, методические приемы обучения и возможности, которые они создают для студентов. В процессе обучения игре в духовом оркестре важное значение имеет ознакомление с инструментами, теорией музыки, оркестровым исполнением и пониманием культурно-исторического контекста. В статье также подробно рассматривается роль преподавателя в развитии музыкальных навыков студентов, укреплении творческого мышления и сохранении национальной культуры. Данная статья представляет педагогические подходы, направленные на развитие музыкального образования, а также эффективные методы обучения учащихся национальным музыкальным традициям и их исполнению.

Ключевые слова: культура, музыка, духовые инструменты, оркестр, музыкант, оркестровое исполнительство

Abstract: This article analyzes the wind instrument orchestra and the process of teaching it to students. The article examines the main stages of music education, methodological approaches to teaching, and the opportunities it creates for students. Introducing instruments, music theory, orchestral performance, and understanding the cultural and historical context are crucial in the process of teaching the wind instrument orchestra. The article also provides detailed information about the teacher's

role in developing students' musical skills, enhancing creative thinking, and preserving national culture. This article presents pedagogical approaches aimed at developing music education, effective methods for teaching students national musical traditions and their performance.

Keywords: culture, music, wind instruments, orchestra, musician, orchestral performance.

Kirish: Damli cholg'ular orkestri o'zining o'ziga xos ovozi, turli xil milliy va etnik musiqiy an'analari bilan ajralib turadi. Ushbu orkestr nafaqat musiqiy asarlarni ijro etishda balki, musiqiy ta'limni keng tarqatishda ham muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston kabi boy musiqiy madaniyati mavjud mamlakatlarda damli cholg'ular orkestrining o'rni katta, chunki u milliy musiqani saqlab qolish va avloddan-avlodga yetkazishning samarali vositasidir. Bu maqolada Damli cholg'ular orkestrining talabalarga qanday o'rgatilishi, uning ta'lim jarayonlari va musiqiy rivojlanishga ta'siri haqida so'z boradi.

Damli cholg'ular orkestri: Umumiy tushuncha

“Damli cholg'ular orkestri – o'ziga xos an'anaviy cholg'u asboblari bilan ijro etiladigan musiqani taqdim etadigan guruhdir” [1:17]. Ushbu orkestr tarkibiga qobuz, rubob, dutar, nay, doira kabi o'ziga xos asboblari kiradi. Bu asboblari har biri o'ziga xos tovush chiqarib, birlashgan holda musiqiy kompozitsiyalarni yaratadi.

Damli cholg'ular orkestri faqat musiqiy ijrokorlarni birlashtirmaydi, balki milliy an'analarni, tarixni va madaniyatni saqlab qolish imkonini yaratadi [2:33]. Shu sababli, bu orkestrlar talabalarga nafaqat musiqiy bilimlar, balki o'z millatining boy madaniy merosi bilan tanishish imkonini ham beradi.

Talabalarga damli cholg'ularni o'rgatish

Damli cholg'ular orkestrida ishlashni o'rganish o'quvchilarga bir nechta asosiy sohalarda bilimlarni rivojlantirishni talab etadi: musiqa nazariyasi, cholg'u asboblari chalish texnikasi, musiqiy hamkorlik va ijro etish ko'nikmalari [3:57]. Talabalarga Damli cholg'ularni o'rgatish jarayonini bir nechta bosqichga bo'lish mumkin:

1. Musiqiy asboblari bilan tanishtirish:

Talabalar avvalo damli cholg'ular orkestrining har bir asbobi bilan tanishadilar. Har bir asbobning o'ziga xos ijro texnikasi va tovush xususiyatlari mavjud. Masalan, dutarni chalishning texnikasi rubobga qaraganda o'ziga xosdir. Talabalar shu asboblarni to'liq o'zlashtirishlari kerak. Shuningdek, har bir asbobning o'ynash pozitsiyasi, tovush chiqarish usullari va o'ziga xos musiqiy nuqtalari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

2. Musiqiy nazariya va kompozitsiyalar:

Talabalar musiqiy nazariyani o'rganadilar, jumladan, ritm, melodiya, armoniya va struktura kabi asosiy tushunchalar. Bu nazariy bilimlar talabalariga musiqiy asarlarni yaratishda yoki mavjud asarlarni to'g'ri ifodalashda yordam beradi. Ayniqsa, milliy musiqamizdagi modal tizimlar, skala va tonalliklar, o'ziga xos ritmik tuzilmalar haqida o'rgatish katta ahamiyatga ega. Bu ko'nikmalar, musiqiy kompozitsiya yaratishda yoki turli xil musiqiy asarlarni birlashtirishda zarurdir.

3. Orkestrdagi ijro:

Orkestrda ishlashni o'rganish talabalarga notalar va musiqa boshqaruvi bo'yicha bilimlarni oshirishga yordam beradi. Orkestrni boshqarish, guruh bilan hamkorlik qilish, va musiqiy ifodalarni yaratish – bularning barchasi talaba ijrochiligi uchun zarur ko'nikmalar. [4:15] Damli cholg'ular orkestri ko'pincha an'anaviy usulda boshqariladi, bu esa talabalarga musiqaning an'anaviy va zamonaviy talqinlarini birlashtirish imkonini beradi.

4. Musiqiy faoliyat va madaniyat:

Talabalar reuni uchun zarur bo'lgan madaniy va tarixiy bilimlarga ega bo'lishadi. Shu tarzda ular nafaqat musiqiy, balki madaniy rivojlanishning mohiyatini anglashadi. Masalan, musiqa va raqsning o'zaro bog'liqligini, milliy musiqaning an'anaviy shakllari va zamonaviy talqinlaridagi farqlarni tushunish talabalarning ijodiy fikrlashiga yordam beradi.

Damli cholg'ular orkestrining foydasi

Damli cholg'ular orkestri talabalarga bir nechta foydalar keltiradi:

- **Milliy madaniyatni saqlash:** Talabalar o'z millatining musiqiy an'analarini o'rganib, kelajak avlodlarga etkazish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Damli cholg'ular orkestri yoshlarni milliy madaniyatni o'ziga xos tarzda rivojlantirishga undaydi.
- **Ijtimoiy va jamoaviy ko'nikmalar:** Orkestrda ishlash talabalarga jamoaviy ishlash, muloqot va hamkorlik qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayon talabalarning ijodiy va ijtimoiy hayotini mustahkamlashga yordam beradi.
- **Ijodiy fikrlash:** Musiqiy ijrochi sifatida talaba o'z ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va o'z uslubini topadi. Talaba har bir cholg'u asbobida qanday ijro etishni o'rganib, musiqaning yuzaga kelgan shakllarini sintez qilishi mumkin.
- **Disiplinani o'rgatish:** Orkestrda qatnashish talabalarni tartibga chaqiradi va ular o'z vaqtlarini boshqarishni o'rganadilar. Orkestrdagi har bir talabalar guruhida o'zaro tashkilot va mas'uliyatni ta'minlash, aniq vaqtlar va vazifalarni bajarish zarur.

Damli cholg'ular orkestrining taraqqiyoti va o'zgartirishlar

Damli cholg'ular orkestri faqat milliy musiqaning saqlanishiga emas, balki uning rivojlanishiga ham yordam beradi. Bugungi kunda, yangi texnologiyalar va musiqiy usullar yordamida, an'anaviy musiqa zamonaviy talqinlar bilan

birlashmoqda. Bunda orkestrlar yosh ijrochilarni o'z safiga qabul qilib, turli musiqiy janrlar va uslublarni qo'llab-quvvatlaydi. Ushbu jarayonlar orqali talabalar musiqaning yangi shakllarini o'rganish, yaratish va ijro etishda imkoniyatlarga ega bo'lishadi.

Bundan tashqari, damli cholg'ular orkestrlari xalqaro miqyosda ham mashhur bo'lib bormoqda, bu esa talabalarga o'z ijodlarini nafaqat mahalliy, balki jahon miqyosida tanitish imkoniyatini yaratadi [5:77].

Damli cholg'ularni o'rgatishda orkestrda ishlashni o'rgatish eng muhim bosqichlardan biridir [6:63]. Orkestrda bir guruh talabalar birgalikda ishlashadi, bu esa ularning musiqiy hamkorlik va ijro etish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

- **Musiqiy boshqaruv:** Orkestrda ijro etish jarayonida boshqaruvning muhimligi ham o'rganiladi. Boshqaruvchilarning rolini tushunish, orkestrning musiqiy tuzilmasini yaratishda muhim omildir.

- **Jamoaviy ijro:** Har bir ijrochi orkestrda o'zining ma'lum bir vazifasini bajaradi. Jamoaviy ishlash ko'nikmalarini o'rganish talabalarga musiqani yanada chuqurroq anglashga yordam beradi.

Xulosa: Damli cholg'ularni o'rgatish – bu nafaqat musiqa o'qitish, balki talabalarining madaniy va ijodiy rivojlanishini ta'minlashga yordam beradigan jarayondir. O'rgatish jarayonida an'anaviy cholg'u asboblarning ijro texnikasi, musiqiy nazariyasi va tarixiy konteksti bilan birga, talabalar musiqiy jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beruvchi qimmatli ko'nikmalarni o'zlashtiradilar. Damli cholg'ular orkestri o'quvchilarga musiqiy bilimlar bilan birga madaniy qadriyatlarni o'rgatishning samarali vositasidir. Talabalar bu jarayonda nafaqat musiqiy asboblarni chalishni o'rganadilar, balki milliy musiqaning tarixiy va madaniy ahamiyatini anglaydilar. Shunday qilib, damli cholg'ular orkestri nafaqat musiqiy, balki ijtimoiy va madaniy rivojlanishga ham katta hissa qo'shadi. Orkestrda ijro etish talabalarining nafaqat musiqiy ijodini, balki ularning jamoaviy ishlash va madaniy an'analarni qadrlash ko'nikmalarini ham rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudov B. O'zbek milliy musiqa asboblari va ularning pedagogik ahamiyati. Tashkent: "Fan" Nashriyoti. 2014
2. Xolmatov A. Musiqa ta'limi: Nazariy va amaliy yondashuvlar. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. 2016
3. Tursunov J. Cholg'u asboblarni o'rgatishda pedagogik metodlar. Tashkent: O'zbekiston Musiqiy Akademiyasi. 2017
4. G'ulomov M. Musiqiy ta'lim va ijro san'ati. Tashkent: "O'zbekiston" nashriyoti. 2018

MAZMUNÍ

MUZÍKATANÍW

1	Ходжаметова Г.И. КАРАКАЛПАКСКАЯ ТРАДИЦИОННАЯ МУЗЫКА КАК ПЕРВООСНОВА СОЧИНЕНИЙ ФОРТЕПИАННОЙ МУЗЫКИ	3
2	Charshemov J. P.XINDEMITNING “LUDUS TONALIS” TSIKLINING GARMANIK TAXLILI	10
3	Мухаммедниязов К.Т. ИЗУЧЕНИИ ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОСВЯЗИ МУЗЫКИ И СЛОВА НА ПРИМЕРЕ «ПОЭТИКИ» АРИСТОТЕЛЯ	16
4	Abatbaeva R.O. XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA QORAQALPOQ MUSIQASI	22
5	Саидхонов А.С. ДВЕНАДЦАТЬ ГРАНИ СОВЕРШЕНСТВА (На примере трансцендентные этюды Ференца Листа)	29
6	Жумабаев А.Е., Муратбаева А.А. МУЗЫКАЛЬНАЯ ФОЛЬКЛОРИСТИКА	42
7	Saburova U.M. LYUDVIG BETHOVEN IJODIDA VARIATION SHAKL	48

KÓRKEM ÓNER

8	Allanbaev R.O. QORAQALPOQ KOMPOZITORLARI ASARLARIDA MUSIQIY DRAMALAR	53
9	Abdullaev F., Muratbaev A. QARAQALPAQSTANDA DEMLI ORKESTRINIŇ DÚZILIWI HÁM ONIŇ RAWAJLANIŇW BASQIŠHLARI	59
10	Qurbanazarov P. DAMLI CHOLG‘ULAR VA ULARNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	65
11	Shermatov K.E. BUYUK ALLOMALAR ABU ALI IBN SINO VA ABU NASR FAROBIYLARNING MUSIQIY MEROSI	73
12	Abdullaeva U., Razatdinova A. KOMPOZITOR KEŇESBAY ABDULLAEVTIŇ QARAQALPAQ XALIŇ NAMALARINIŇ RAWAJLANIŇWINA QOSQAN ÚLESI	80
13	Александрова О.А. ПАМЯТИ ОПЕРНОГО ПЕВЦА КУРКМАСА МУХИТДИНОВА	86
14	Allaniyazov B. SKRIPKANING TARIXIY RIVOJLANISH JARAYONI	91
15	Erejepov A.A. QARAQALPAQ BAQSISHILIQ MEKTEPLERINIŇ ATQARIWSHILIQ KÓRKEM ÓNERI ÓZGESHELIKLERI HAQQINDA	98

16	Kamalova G.M. HIKMAT RAJABOVTIŇ DÓRETIWSHILIGINE TÁN ÓZGESHELIKLERI	104
17	Dosimbetov B.X. CHOLG‘U IJROCHISINI KONSERT VA SAHNA NAMOIYISHIGA TAYYORLASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	113
18	Zuxurov M.M. DIRIJYORLIQTA QOL HÁREKETLERINIŇ DURIS ATQARILIWI HÁM OLARDI RAWAJLANDIRIW	120
19	Embergenova G.A., Yo‘ldoshev L.E. XOR ASARLARINI TAHLIL QILISH OMILLARI	130
20	Paxratdinova L.Sh. SKRIPKA SAZ ÁSBABÍ TARIYXÍ	136
21	Karimova I.I. SKRIPKA SAZ ÁSBABÍNA SHÍĠARMA JAZĠAN DÓRETIWSHILER HÁM PROFESSIONAL ATQARÍWSHÍLAR ÁHMIYETI	145
22	Rejepov Sh.B. ĠAYÍP DEMESINOVTIŇ FORTEPIANO DÓRETIWSHILIGI (“Prelyudiya”lari misalında)	153
23	Mamutov P.A. TEATRDÍŇ TARIYXÍY QÁLIPLESIW HÁM DRAMATURGIYANÍŇ RAWAJLANIW BASQÍSHLARÍ	159

MUZÍKA PEDAGOGIKASÍ

24	Umarova V.A. MUSIQA-IJROCHILARNI TANLOVLARGA TAYYORLASHDA USTOZ VA OILANING ROLI	164
25	Tnibaev P.K. DAMLI CHOLG‘ULARNI TALABALARGA O‘RGATISH: PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA METODLAR	169
26	Элмуродова Г.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНИКИ ПО ПРЕДМЕТУ ФОРТЕПИАНО (НА ПРИМЕРЕ ЭТЮДОВ К. ЧЕРНИ)	173
27	Iseev R. FORTEPIANO ATQARÍWSHÍLÍĠÍŇDA POLIFONIYA JANRÍŇÍŇ AHMIYETI. POLIFONIYALÍQ SHÍĠARMALAR USTINDE JUMÍS ALÍP BARÍW	180

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

28	Jabbarov I.A., Bazarbaeva N.I. MOBILE APPLICATIONS AS A CONTEMPORARY INSTRUMENT FOR ENHANCING ENGLISH LANGUAGE LEARNING	187
29	Marziyaev J.K. JOQARÍ OQÍW ORÍNLARÍŇDA JURNALIST QÁNIGELERDI TAYARLAW	194
30	Kalimbetova S.A. O‘ZBEK JADID DRAMATURGIYASI VA TEATRI (“Padarkush” va “To‘y” dramalari misolida)	201

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER
XABARSHÍSÍ
Ilimiy-metodikalıq jurnal